

UDK 355.293 (497.5=112.2) "1945/1946"
Stručni članak

Vladimir Geiger
(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

PJESME IZ LOGORA KRNDIJA (1945.-1946.)

Zanimljiva svjedočanstva o logoru Krndija, jednom od najvećih logora za Folksdojčere u poslijeratnoj Jugoslaviji, su i logoraške pjesme-tužbalice na hrvatskome i njemačkome jeziku. Neke od njih zabilježili su logoraš Johann Rittinger, Požežanin Tomislav Wittenberg, koji je kao dijete također bio logoraš u Krndiji, te u novije vrijeme etnokoreolog Josip Vinkešević.

Napušteno njemačko selo Krndija u Đakovštini pretvoreno je nakon Drugoga svjetskog rata, tijekom ljeta 1945. godine, u logor za preostalo njemačko stanovništvo Đakovštine, jednog djela Slavonije (Slavonski Brod, Slavonska Požega, Podravska Slatina, Vinkovci, Vukovar, Županja, ...), šire Hrvatske (Zagreb, Sisak, Kutina, Bjelovar, ...) i bosanske Posavine (Bosanski Brod, Bijeljina, Brčko,...). Logor u Krndiji postojao je u razdoblju od 15. kolovoza 1945. do 15. svibnja 1946. godine i bio je jedan od najvećih logora za folksdojčere u poslijeratnoj Jugoslaviji, kroz koje su prolazili, ali i ostavljali svoje živote, uglavnom starci, žene i djeca. Umiralo se većinom od bolesti (tifus), iznemoglosti i gladi. Procjenjuje se da je kroz logor Krndija prošlo oko 3 000 do 4 000 interniraca, te da ih je oko 1 000 u logoru izgubilo život.¹

¹ O logoru Krndija, usp. Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost - Mitteleuropa, Band V, Das Schicksal der Deutschen in Jugoslawien, Hrsg. von (ehemaligen) Bundesministerium für Vertriebene, Flüchtlinge und Kriegsgeschädigte, Düsseldorf, 1961., München, 1984., Augsburg, 1994., str. 525.-534.; Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien, Band II, Erlebnisberichte über die Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Zeit von 1944 bis 1948, Donauschwäbische Kulturstiftung, München / Sindelfingen, 1993., str. 779.-782.; Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien, Band III, Erschießungen - Vernichtungslager - Kinderschicksale in der Zeit von 1944 bis 1948, Donauschwäbische Kulturstiftung, München / Sindelfingen, 1995., str. 887.-889.; Vladimir Geiger, Ivan Jurković (prir.), *Pisma iz Krndije*, Njemačka narodnosna zajednica / Volksdeutsche Gemeinschaft, (Zagreb, 1995); Vladimir Geiger, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, Hrvatski institut za povijest - Dom i svijet, (Zagreb, 2001), str. 176.-180. I tamo navedeni izvori i literatura.

O logoru Krndija 1945.-1946. godine brojni su izvori i literatura. Zanimljiva, slikovita i nezaobilazna svjedočanstva o logoru Krndija su i logoraške pjesme na hrvatskome i njemačkome jeziku.

Požezanin Tomislav Wittenberg (1937.), koji je kao dijete bio logoraš u Krndiji, sjeća se i bilježi pjesmu u molu, tužbalicu (bez naslova), koju su, logorašice, djevojke, pjevale navečer i noću.²

*Krndija je žicom ograđena,
Mila moja majčice, tu izlaza nema.
Dovode me do uprave puste,
Tu mi sijeku, majčice, moje kose guste.
Tijelo mlado, al od bola modro,
Mila moja majčice, to ne sluti dobro.
Kad ja umrem i kad me sahrane,
Mila moja majčice, ti ne misli na me. Itd.*

Etnokoreolog Josip Vinkešević (Đakovo) zabilježio je 1994. godine u Sopju (Podravska Slatina) sličnu pjesmu, očito istog izvornika, naslovljenu "Jednog dana snijeg i kiša leti", odnosno "Krndija je žicom opletena", te me je upozorio na ovu pjesmu, neobjavljivanu i nepoznatu široj javnosti.

Krndija je žicom opletena

*Jednog dana snijeg i kiša leti
od kuće me, majčice, sprovode agenti.
Sprovode me do tamnice puste,
pa mi sijeku, majčice, moje kose guste.
Krndija je žicom opletena,
mila moja majčice, nigdje izlaz nema.
Gore tama, a dolje su mravi,
kad ja umrem, majčice, ti me zaboravi.
U proljeće kad procvjeta cvijeće,
mila moja majčice, mene biti neće.*

Zauzimanjem Poglavarstva općine Punitovci, Njemačke narodnosne zajednice Zemaljske udruge Podunavskih Švaba u Hrvatskoj (Volksdeutsche Gemeinschaft Landsmannschaft der Donauschwaben in Kroatien), Domovinske mjesne zajednice (Heimatortsgemeinschaft) Krndija / Kerndia i

² Tomislav Wittenberg, *Puvarija*, Bolta d.o.o., (Požega, 1999), str. 258.

Zemaljskog saveza Podunavskih Švaba (Landsmannschaft der Donauschwaben) u Krndiji je na logoraškom dijelu groblja podignuto spomen-obilježje (spomenik) stradalim / žrtvama logora Krndija 1945./46. godine. Spomen-obilježje svečano je otkriveno 7. listopada 1999. godine.³

Tom prigodom, u sklopu svečanosti otkrivanja spomen-obilježja, bivša logorašica, Margita Šerman-Kopljar, recitirala je na njemačkom pjesmu logoraša Johanna Rittingera (Magyarbóly, Baranja, Mađarska, 1880. - Naunheim, Njemačka, 1972.) naslovljenu "Der Schrecken von Krndia" ("Strahote Krndije").⁴ Sudeći prema sadržaju, pjesma nije nastala u vrijeme trajanja logora Krndija (1945./46.), nego tek poslije. Rukopis / prijepis pjesme "Der Schrecken von Krndia" iz privatne je zbirke Tomašančanina Josefa Edera (Maichingen - Sindelfingen, Njemačka), koji me je 1998. godine upozorio na ovu pjesmu, neobjavljivanu i nepoznatu javnosti.

Der Schrecken von Krndia

*Auf Krndiens Hügel steht ein Kreuz auf der Höh'
sooft ich dorthin denk, tut das Herz mir so weh.
Auf Krndiens Friedhof, am Wege, der sich zweigt,
dort liegt ja begraben mein seliges Weib.
Sie hat viel gelitten bis sie hat vollbracht
und ihren Gatten zum Witwer gemacht.
Der Engel des Todes hat Ernt' hier gehabt,
hat viel über tausend gebettet ins Grab.
Er hat manchem Kinde die Mutter geraubt
und auch manchem Greise gebeuget das Haupt.
Hat ganze Familien ins Unglück gebracht
und sehr viele Kindlein zu Waisen gemacht.
Hat manch altem Mütterlein die Tage gezählt
und sie dann am Ende ins Grab 'neingelegt.
Er hat manchem Jüngling geraubet die Braut
und auch mancher Jungfrau die Hoffnung zerstaubt.*

³ V. Geiger, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, str. 182.-183.

⁴ Usp. Program svečanosti otkrivanja spomen obilježja poginulim i umrlim Podunavskim Švabama u logoru Krndija 1945./1946. godine, Krndija, 7. listopada 1999. g., VDG Njemačka narodnosna zajednica Zemaljska udruga Podunavskih Švaba u Hrvatskoj Osijek / VDG Volksdeutsche Gemeinschaft Landsmannschaft der Donauschwaben in Kroatien Osijek (Essegg); Matthias Stolz, Besuch und Enthüllung der Gedenkstätte in Krndija-Kerndia, Heimatbrief der Heimatortsgemeinschaft (HOG) Krndija-Kerndia, Jg. 14, Nr. 22, Heimatortsgemeinschaft (HOG) Krndija, Graz, November 1999., str. 1. U istom broju Heimatbrief der Heimatortsgemeinschaft (HOG) Krndija-Kerndia, str. 4., objavljena je pjesma J. Rittingera "Der Schrecken von Krndia".

*Oh, Krndiens Friedhof, du Schrecken der Zeit,
 in dir liegen Menschen von weit und von breit.
 Der eine von Süden, der andere von Ost,
 der dritte von Norden, der vierte von West.
 Ohne Heimat geblieben, vom Hause verjagt,
 so werden meine Lieben von anderen geplagt.
 Oh, Acker des Friedens, in der Mitte ein Kreuz,
 auf deinem Gefilde steht Kreuze an Kreuz.
 Mein Herz möcht' mir brechen von diesem Gebraus,
 dann flieh' ich nach Krndia und wein' mich recht aus.
 Wa nützt mir mein Weinen, was nützt mir mein Klagen?
 Ich kann meine Lieben ja doch nicht mehr haben.
 Sie liegen begraben auf Krndiens Feld,
 Gott wollt' es so haben, rief sie aus der Welt.
 Von Geschwistern verlassen, meine Eltern sind tot.
 Erbarme Dich meiner, allmächtiger Gott!
 Nun hab' ich heut wieder an Krndia gedacht
 und wünsche meinen Lieben noch einmal: Gute Nacht!*

Summary

SONGS FROM KRNDIJA CAMP (1945 TO 1946)

After the Second World War, in the summer of 1945, the abandoned village of Krndija in Đakovština (area around Đakovo) turned into a camp for the remaining German inhabitants of Đakovština, a part of Slavonia, other parts of Croatia and Bosnian Posavina. Krndija Camp existed from 15 August 1945 until 15 May 1946 and was one of the largest camps for the “Volksdeutsche” in post-war Yugoslavia. It is estimated that about 3,000 to 4,000 internees passed through Krndija Camp; about 1,000 lost their lives. There is an abundance of source material and literature about Krndija Camp in 1945-1946.

Tomislav Wittenberg (1937) from Požega, who was in Krndija as a child, has recalled and written down a song about the pier, a dirge (untitled), that was sung by girls, camp inmates, in the evenings and at night. The ethno-choreologist Josip Vinkešević registered in 1994 in Sopje (Podravska Slatina) a similar song, obviously from the same source, entitled “Jednog dana snijeg i kiša leti”, or “Krndija je žicom opletena”. A song in German by camp inmate Johann Rittinger (1880) is preserved under the title “Der Schrecken von Krndia”. The testimony of Krndija Camp consisting of songs in Croatian and German is interesting, picturesque and not to be missed.